

תקציר

למידה באמצעות סימולציה היא דרך למידה, המבוססת על גישת הלמידה ההתנסותית, המדמה מצבי קונפליקט בין אישיים המתרחשים במציאות, לשם רכישת אסטרטגיות ומיומנויות המתאימות להתמודדות עם מצבים אלו בחיים המקצועיים (איזנהמר ואחרים, 2022). באמצעות הלומדים יכולים להתנסות ולתרגל פרקטיקות שונות במרחב בטוח המאפשר לטעות בחופשיות וללא חשש (Eyikara & Baykara, 2017). כמו כן, סדנת הסימולציה מספקת ללומדים הזדמנויות לשיקוף ולקבלת משוב על החלטות שהתקבלו במהלך הסימולציה ובכך מאפשרת הסתכלות מחודשת על הסיטואציה ולמידת פתרונות פוטנציאליים למצבים מורכבים (Bravender & Staub, 2018).

למידה מבוססת סימולציה מוטמעת כמתודה לשילוב בין ידע תאורטי והתנסות יישומית בתחומי דעת רבים (רן ובן-יהושוע, 2021). בעשורים האחרונים החל להתרחב השימוש בסימולציה בתחום החינוך והכשרת המורים על כל רצף הפיתוח המקצועי (רן ובן-יהושוע, 2021). אם כן, סדנאות הסימולציה בחינוך מיועדות למגוון רחב של קהלי יעד בשלבים שונים של התפתחותם במקצועית (רן ובן-יהושוע, 2021). ההתנסות הסימולטיבית בחינוך נוצרה במטרה לגשר בין ההכשרה התאורטית לבין ההכשרה הפרקטית, ובכדי לתת מענה לפיתוח יכולות אישיות הנדרשות למורים ואנשי חינוך בעבודתם (יבלון, אילוז ואיזנהמר, 2022). היא מהווה מכשיר ייחודי בתהליך הכשרת המורים והפיתוח המקצועי שלהם ומותאמת בעיקר להכשרת התמודדות במצבי קונפליקט בין אישי בשדה החינוכי.

מטרת המחקר הייתה לבחון, לתאר ולנתח את תפיסת התפקיד של מנחי סדנאות סימולציה מתוך נקודת מבטם. כמו כן, נבחנו האתגרים שניצבים בפני המנחים, אילו מענים ופתרונות הם מציעים לאתגרים אלו והאם ההרכב הקבוצתי של הסדנה על בסיס השתייכות אתנית, מקצועית, מגזרית וכיוצא בזה משפיע על אופי ההנחיה.

לסדנת הסימולציה מספר מרכיבים: למידה קבוצתית, התנסות במצבים מדמי-מציאות עם שחקנים מקצועיים, תחקיר מבוסס וידאו, משוב שחקנים והנחיה מקצועית. הנחייה הסדנה מתבצעת על ידי מנחי קבוצות מקצועיים אשר מתמחים בלמידה מבוססת סימולציות. חשיבות המחקר הנוכחי טמונה בבחינת תרומתו של הכלי הסימולטיבי על ידי הבנה מעמיקה ומחודשת של רכיב ההנחיה.

הנחייה קבוצתית מתוארת כתהליך שבו אדם חיצוני לקבוצה שמקובל על כל חבריה, מתערב במטרה לעזור לקבוצה לשפר את הדרך בה היא מזהה בעיות, פותרת אותן ומקבלת החלטות במטרה להגביר את יעילות הקבוצה (Wardale, 2013). הסדנאות המונחות מסייעות למשתתפים לפתח אסטרטגיות שונות כמו פתרון בעיות, קבלת החלטות והצבת יעדים (Stewart, 2006). למרות שניתן להשתמש במונח 'מנחה קבוצות' בהקשרים שונים, באופן כללי ניתן לתאר כאדם שאמון על התהליך הקבוצתי (Kolb et al., 2008). את תפקידו העיקרי של המנחה ניתן לתאר כניהול הדיון הקבוצתי והדינמיקה הקבוצתית כדי לעודד את חברי הקבוצה להשיג יעדים מתוכננים המבוססים על אינטראקציות חיוביות ואווירת שיתופיות (Kolb et al., 2008). לפיכך, הכישורים של מנחה הסדנה חיוניים להצלחתה (Stewart, 2006).

עיקר ייחודה של ההנחיה בסדנת למידה התנסותית טמון בשילוב בין החלקים הדידקטיים לחלקים החווייתיים באמצעות השימוש בתהליך הקבוצתי (Warkentin, 2017). מיוזג ובנייה של תחומים אלו מחייב יכולת לזהות ולתזמן את תוכן החומר הדרוש לתלמידים בזמן שהם מכינים ועוסקים בלמידה חווייתית. ההשתתפות בקבוצה מעניקה לפרט הזדמנות גדולה לצמיחה (ציגנלאוב, 2017). בין אם מדובר בקבוצה טיפולית, קבוצה פסיכודינמית, קבוצת יחסים בינאישיים או כל קבוצה אחרת, מטרת ההתנסות הקבוצתית היא להביא ללמידה עצמית שתחולל שינוי.

חקר הסימולציה בחינוך עדיין בראשיתו. מחקר זה מצביע על חשיבות ייחודית של חקר ההנחיה ותורם בכך נדבך נוסף לידע אודות למידה מבוססת סימולציה. לפיכך, מתוצאותיו ניתן ללמוד על תפיסת תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה ועל מאפייני התפקיד ההנחיה הייחודיים במערכי הלמידה ההתנסותית. המחקר הנוכחי התמקד בהנחיית הקבוצות בתחום הסימולציה בחינוך מנקודת המבט של המנחים עצמם, זאת על ידי שיטת המחקר האיכותנית. הליך המחקר כלל שלושה שלבים: בשלב הראשון נערכו שש תצפיות פתוחות בסדנאות סימולציה למטרת הכרות עם מאפייני הסדנה והייחודיות בעבודת המנחה. בשלב השני התקיימו הראיונות עם מנחים ממרכז ה"ב ובשלב השלישי, לאחר ניתוח הראיונות, נערכו 30 תצפיות חצי-פתוחות בסדנאות סימולציה מוקלטות של מרכז הלב אשר מונחות על ידי המנחים שהשתתפו במחקר זה. במהלך התצפיות נבדקה ההלימה בין תוכן הראיונות והתמונות שעלו מניתוחם לנעשה בשטח. ניתוח ראיונות ותמלולים של קטעים מתוך תצפיות שולבו כדוגמאות המשלימות את דברי המנחים.

במסגרת המחקר רואינו מתוך 18 המנחים המועסקים במרכז ה"ב, 13 מנחי קבוצות מנוסים המנחים עשרות סדנאות סימולציה בשנה. מתוכם שני גברים ו-11 נשים. תשעה מהמנחים היו מן החברה היהודית וארבעה מן החברה הערבית. גיל המשתתפים נע בין 32 ל-53 ושנות הניסיון בהנחיית קבוצות נעו בין שלוש לעשר שנים. לכל המנחים השכלה אקדמית בתחומים הקרובים לתחום החינוך כגון פסיכולוגיה, עבודה סוציאלית, טיפול באמנות, משאבי אנוש ועוד. הראיונות עסקו בסוגיות השונות שמייחדות את תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה כגון תפיסת התפקיד ותחומי האחריות שנגזרים מן המבנה הייחודי של סדנת הסימולציה, אתגרים ייחודיים ועוד.

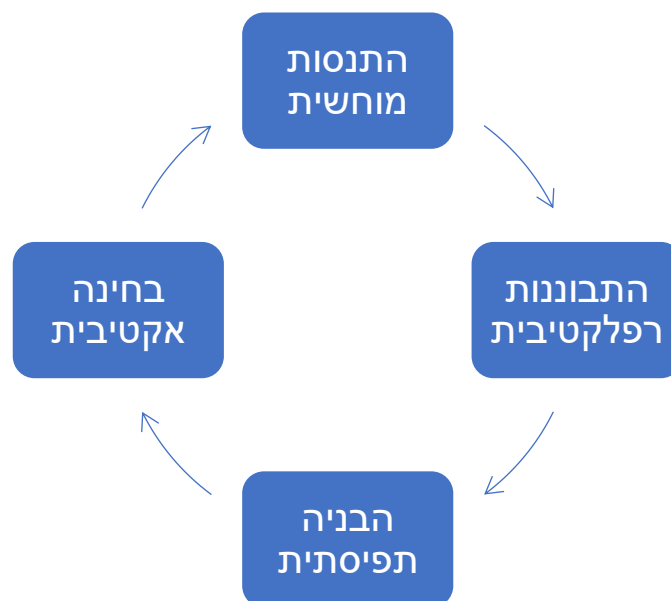
מניתוח הראיונות עלו חמישה היבטים עיקריים המשקפים את ייחודיותן של סדנאות הסימולציה וכן את תפיסת תפקיד ההנחיה בסדנאות אלו מנקודת המבט של מנחי סדנאות הסימולציה. בנוסף, עלו חמישה היבטים מרכזיים אשר מייצגים ומאפיינים מרכזיים של תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה אשר עלו מן הראיונות: תפקידי המנחה, מאפיינים ייחודיים של סדנת סימולציה, אתגרים בהנחיה, דרכי ההתמודדות עם אתגרים אלו והבדלים בין קבוצות משתתפים. ממצאים אלו ניתן ללמוד על תפיסת תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה ועל מאפייני התפקיד ההנחיה הייחודיים במערכי הלמידה ההתנסותית.

ניתן להבין ממצאים אלו באמצעות התבוננות על מחזור הלמידה של קולב (Kolb & Kolb, 2018) שכן, ההתנסות הסימולטיבית מבוססת על עקרונות הלמידה ההתנסותית (איזנהמר ואחרים, 2022). על פי קולב, למידה מתרחשת בתהליך מחזורי שבו מתקיימים יחסי גומלין בין הסביבה החיצונית לעולמו הפנימי של הלומד (Kolb & Kolb, 2018). מחזור הלמידה ההתנסותית כולל ארבעה שלבים: בשלב הראשון, מתרחשת התנסות מוחשית. בשלב השני, ההתנסות מנותחת באמצעות התבוננות רפלקטיבית המאפשרת הרהור קבוצתי ואישי בחוויית ההתנסות. בשלב השלישי, מתקיימת הבניה התפיסתית באמצעות התמקדות בהבנת משמעות החוויה והמשגת התובנות שהופקו מן ההתנסות לכדי ידע חדש (Lattacher, & Wdowiak, 2020; Kolb & Kolb, 2018). לבסוף, בשלב הרביעי, מתקיימת בחינה אקטיבית שמעודדת הטמעה ויישום של הלמידה בשדה העבודה של המתנסים (Kolb & Kolb, 2018). למנחי הקבוצות בסדנאות הסימולציה תפקיד משמעותי ומרכזי בתהליך הלמידה של המשתתפים בסדנת הסימולציה. מאחר והם אלו שמובילים את הסדנה, המנחים מיחסים לעצמם את האחריות לכך שהקבוצה המשתתפת תקיים בכל סדנה מספר מחזורי למידה על כל ארבעת שלביהם.

בנוסף, מתוכן הראיונות והתצפיות עלה כי לסדנאות סימולציה ישנם מספר מרכיבים ספציפיים אשר מבדילים אותן מסוגים אחרים של סדנאות. סדנאות סימולציה מתאפיינות **במודל הנחייה מובנה**. תהליך

הלמידה בסדנה מבוסס על סבבים של התנסות בסימולציה (רן ונהרי, 2018). שימוש במבנה שהוגדר מראש מאפשר למנחה להדריך את הדיון שמתקיים במהלך התחקיר (Sawyer et al., 2016). בהתאם לכך, מממצאי המחקר הנוכחי עלה כי לצד הקושי שבדבר, הקפדה על לוחות הזמנים והיצמדות למודל ההנחיה הינם קריטיים להתנהלות הסדנה. רכיבי הסימולציה קשורים זה בזה והכרחיים להתנהלות מיטבית של הסימולציה: תרחיש הסימולציה הוא מובנה וגמיש גם יחד, ממוקד באירועים קונפליקטואליים (Kaufman & Ireland, 2019) ומקדם למידה התנסותית אותנטית על בסיס המותאם לכל קבוצת מתנסים וליעדי הלמידה שלה (Theelen et al, 2019). התחקיר שנערך לאחר מכן, כולל קבלה של משובים משאר המשתתפים ומן השחקנים, ומאפשר רפלקציה אישית בסביבה תומכת ובטוחה. שילובם של אלו – תרחיש-שחקן, תחקיר-מנחה – באופן אינטגרטיבי, מייצר מערך הוליסטי שמבטא את תפיסת הסימולציה כאיכות ייחודית (רן ויוספסברג בן-יהושע, 2021). ממצאי המחקר הנוכחי עלה כי המנחים תופסים את **תפקיד השחקן** כחלק אינטגרלי ורב-ערך בסדנת הסימולציה ולכן בין השחקן למנחה מתקיימת שותפות מקצועית להצלחת הסדנה.

אחד היתרונות החשובים של ההתנסות הסימולטיבית הוא בבירור העמדות האישיות העומדות בבסיס ההתנהגות של הפרט (הולומבי ויבלון, 2022). ההתנסות מאפשרת **לחשוף** את נקודות המבט של המתנסים, של שאר משתתפים הצופים ושל מנחה/ת התחקיר ואילו התחקיר מאפשר התייחסות לרבדים הגלויים והסמויים בהתנהלות המשתתפים הן באופן פרטני והן באופן צוותי וקולקטיבי (רן ויוספסברג בן-יהושע, 2021). יתרה מזאת, התנסות סימולטיבית **בסביבה בטוחה** מאפשרת **התנסות** באירועי מקרה, בבירור עמדות ובבחינת הדרכים השונות הקיימות להגיב למקרים אלו וההשלכות השונות של התגובות (נהרי, 2022). זאת ועוד, מטרת ההתנסות אינה תרגול מיומנויות שיסייעו להתנהגות אוטומטית בשעת חירום, אלא להיפך מכך, היא נועדה לשם רכישה וחיזוק תגובות מודעות, תוך צמצום תגובות אוטומטיות בעת עומס רגשי שמקורו במצבי עימות ואי ודאות (יבלון ואחרים, 2022). בראייה רחבה ניתן לקבוע כי האימון הסימולטיבי מאפשר למתנסים לחוות את המצב, לנתח אותו וללמוד ממנו "בסביבת מעבדה" (לוין ופריי-לנדאו, 2019).

תרשים 1: מעגל הלמידה של קולב

יתרון נוסף של סדנאות סימולציה אשר מבדיל אותן מסוגי סדנאות אחרים שעלה ממצאי מחקר זה הוא כוחה של הסדנה **לחשוף את הפער בין ההצהרות לביצועים בפועל** של המשתתפים. לדברי המנחים, ההתנסות הממשית מאפשרת למתנסים ולשאר חברי הקבוצה להבין כיצד הם מתנהלים בפועל. לעיתים ההתנסות אינה תואמת את ההצהרות של המתנסה ואת האופן בו הוא תפס את יכולותיו ואופן התנהלותו בסיטואציות דומות קודם לכן. ההיבט ההתנסותי בסדנה מגביר את מודעות המתנסים לקשייהם וכן מאפשר למנחים לזהות את צרכי המשתתפים ולענות עליהם (Ireland, 2021). לבסוף, הבדל בולט נוסף בין סדנאות סימולציה לסדנאות אחרות טמון בחד-הפעמיות של סדנאות הסימולציה לעומת רב-הפעמיות שמאפיינת סדנאות אחרות (כגון סדנאות טיפוליות) אשר מתמשכות על פני מספר מפגשים. מדברי המנחים עלה שלמרות שמדובר בסדנה חד פעמית, יש בה עוצמה ואינטנסיביות שלא קיימת בסדנאות אחרות ולעיתים נראה שמתרחש "קיצור תהליכים" בהשוואה לסדנאות תהליכיות.

בנוסף, המנחים שיתפו במספר **אתגרים** שמאפיינים את תפקידם. לתפקיד ההנחה בסדנת הסימולציה ישנם אתגרים ייחודיים הנובעים ממאפייני הסדנה, אוכלוסיית המשתתפים והתחומים הרבים שבאחריות המנחה. חלק מאתגרים אלו נובע מפערי שפה ותרבות שבין המנחה לקבוצה שכן, אל מרכז הלי"ב מגיעות קבוצות של אנשי חינוך ממגוון רקעים (כגון חילונים, דתיים, חרדים וערבים). במהלך הראיונות המנחים התייחסו למספר סוגי **אתגרים הנובעים מפערי שפה ותרבות** שבין המנחה לקבוצה: אתגרי הבנה ותקשורת על רקע שפתי ופערים שבין המנחה לקבוצה על רקע השתייכות תרבותית. המנחים הדגישו כי הם מנסים לגשר על פערים אלו ולהתמודד עמם באמצעות מציאת שפה משותפת עם המשתתפים, חיבור לעולמם והגמשה של מבנה הסדנה.

בנוסף על כך, המנחים שיתפו כי פעמים רבות הם נתקלים בסוגים שונים של **התנגדויות** מצד הקבוצה להיבטים של סדנת הסימולציה כגון התנסות מול שחקן, צילום הסדנה והסימולציה, משוב השחקן והערכים שהסדנה מקדמת. במהלך הראיונות המנחים ציינו שעשויה לצוץ מתוך הקבוצה התנגדות לתוכן הנלמד, התנגדות לכלי הסימולטיבי, התנגדות לסטינג ועוד.

אתגר משמעותי נוסף עימו המנחים מתמודדים במהלך סדנת הסימולציה הוא **אתגר בניהול הדיון**, בייחוד כאשר דיון זה מתרחש לאחר סימולציה מורכבת. מדברי המנחים עלה כי קיום התחקיר לאחר סימולציה מורכבת עשוי להיות חוויה מאתגרת לנוכח הקושי למצוא בסימולציה נקודות לחיזוק ולשמור על המתנסה מפני ביקורת מצד הקבוצה. כמו כן, לעיתים הקבוצה עשויה לעמוד לצידו של מתנסה שלא השתמש במיומנויות תקשורת מקרבות ואף להאשים את השחקן בהסלמת הקונפליקט. נוסף על כך, סימולציה שלא צלחה עשויה להביא לשיח אמוציונלי מאוד בזמן התחקיר ולהתגוננות מצד המתנסה והקבוצה. לפיכך, בשלב זה האתגר שניצב בפני המנחה הוא הגנה על המתנסה והשחקן שחזרו מהסימולציה מפני חצי הביקורת שעלולים להגיע מצד הקבוצה ויצירת אווירה שמאפשרת למידה ושינוי חרף התחושות הקשות, הביקורת וההתנגדויות.

כמו כן, מכיוון שהמחקר התרחש בתקופת מגפת הקורונה, חלק ניכר מהסדנאות התקיימו באופן מקוון באמצעות תוכנת "זום". פורמט חדש זה הביא עימו **אתגרים ייחודיים לסדנאות מקוונות** שהמנחים העלו במהלך הראיונות כמו אתגרים טכניים, קושי רב בגיוס הקשב של המשתתפים אשר עשויים להיות מוסחים על ידי התרחשויות הפיזיות הקורות בביתם ולחוש מחויבות פחותה לסדנה, קושי בתקשורת לא מילולית, התנגדות מצד חלק מהמשתתפים להדליק את מצלמת האינטרנט, קושי ביצירת מרחב בטוח ועוד.

לבסוף, ישנם מנחים ששיתפו **בתחושת הבדידות** שהם חווים במסגרת תפקיד ההנחה. מנחים אלו תיארו את תפקיד ההנחה כתפקיד בודד. כמו כן, מניתוח הראיונות עלתה תחושת ריחוק של המנחים הן

אל מול חברי הקבוצה המשתתפת בסדנת הסימולציה והן אל מול השחקנים שתוארו כקבוצה חברתית נפרדת מקבוצת המנחים. לפיכך, מנחי הסדנאות עשויים לחוש בודדים ומרוחקים וכן צורך לא ממומש לחלוק את החוויה שעברו עם הקבוצה עם קבוצת שווים.

תוצאות המחקר הנוכחי משקפות את מאפייניו של תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה בחינוך אשר נובעים מהאופי ומהמבנה הייחודיים של סדנאות אלו. בנוסף, משתקפת מתוצאות אלו זווית הראייה המשמעותית של מנחי הסדנאות אשר במסגרת תפקידם אמונים על הסדנה בפועל ומובילים את הקבוצות לאורך התהליך הלימודי והרגשי שמתרחש בהן (Levin & Flavian, 2020). מדברי המנחים עולה תמונה רחבה ומסקרנת אודות מהות תפקידם וכן, תחושת שליחות מקצועית והזדהות עם הערכים שסדנת הסימולציה בחינוך מקדמת.

תרומת של המחקר הנוכחי באה לידי ביטוי בכמה אופנים. במישור התיאורטי, המחקר תורם להבנת תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה מתוך זווית הראייה של מנחי הקבוצות, ניסיונם המקצועי ותפיסת עולמם. יתר על כן, המחקר הנוכחי הינו בין הראשונים בתחום הנחיית הסדנאות סימולציה, מציב זווית ייחודית של חקר ההנחיה ותורם נדבך נוסף לידע אודות למידה מבוססת סימולציה. מתוצאותיו ניתן ללמוד על תפיסת תפקיד ההנחיה בסדנאות סימולציה ועל מאפייני התפקיד ההנחיה הייחודיים במערכי הלמידה ההתנסותית.

כמו כן, מנחה הקבוצות מהווה איש מפתח בסדנאות הסימולציה ולו אחריות רבה על הצלחת הסדנה. לפיכך, במישור הפדגוגי המחקר תורם לקידום ההנחיה בהיותו מרענן ומעמיק את ההסתכלות המעשית על תחומי האחריות של מנחי סדנאות הסימולציה וכן מחזק את חשיבות ההנחיה ללמידה ההתנסותית ואת אופני תרומתה לסדנה. לבסוף, מתוצאות המחקר עלה כי תפקיד הנחיית הקבוצות בסדנאות סימולציה שונה באופיו, במאפייניו ובתחומי האחריות הנלווים לו מתפקיד ההנחיה הקבוצתית במסגרות אחרות. לפיכך, מחקר זה שופך אור על הגדרת התפקיד של מנחי הקבוצות בסדנאות סימולציה כתחום ייחודי ורב חשיבות בתרומתו לסדנה, אשר נבדל מסוגים אחרים של הנחיית קבוצות.

המגבלה של מחקר זה טמונה בכך שנערך בתקופה של מגפת הקורונה. בתקופה זו, סדנאות רבות הועברו באופן מקוון וחלקן אף בוטלו. בשל נסיבות ייחודיות אלו ייתכן שחלק מהמנחים המרוואיינים לא נחו סדנה פנים אל פנים במשך תקופה ממושכת והדבר עשוי להשפיע על זיכרוןם באשר לסדנאות אלו ואף להטות את תשובותיהם לשאלות הראיון. כמו כן, נבחנה באופן ראשוני תפיסת התפקיד של מנחי סדנאות סימולציה והאתגרים הנלווים אליו. ייתכן כי לעובדה שכל משתתפי המחקר הינם מנחים במרכז הלי"ב ישנה השפעה על התוצאות הללו. לפיכך, רצוי לערוך מחקר כמותי מקיף אודות מודלים שונים ומגוונים של הנחיה. יתרה מכך, מחקר בתקופה שמאפשרת קיום של סדנאות פנים-אל פנים באופן תדיר עשוי להניב תוצאות שישקפו באופן מלא תהליך סימולטיבי מיטבי. מחקרים נוספים עשויים להעמיק את התוצאות שהתקבלו במחקר זה באמצעות התמקדות בהיבטים ספציפיים של עבודת ההנחיה בסדנאות סימולציה וכן להשלימן באמצעות מחקר אודות זווית הראייה בנוגע לתפקיד ההנחיה של גורמים נוספים הלוקחים חלק בסדנה כגון השחקנים, המשתתפים ומובילי הקבוצות. בנוסף, מחקרים שיכללו מודלים שונים של הנחיית סדנאות סימולציה והשוואתם זה לזה עשויים לשפוך גם הם אור נוסף ומשמעותי על תפקיד ההנחיה במערכי הלמידה ההתנסותית.